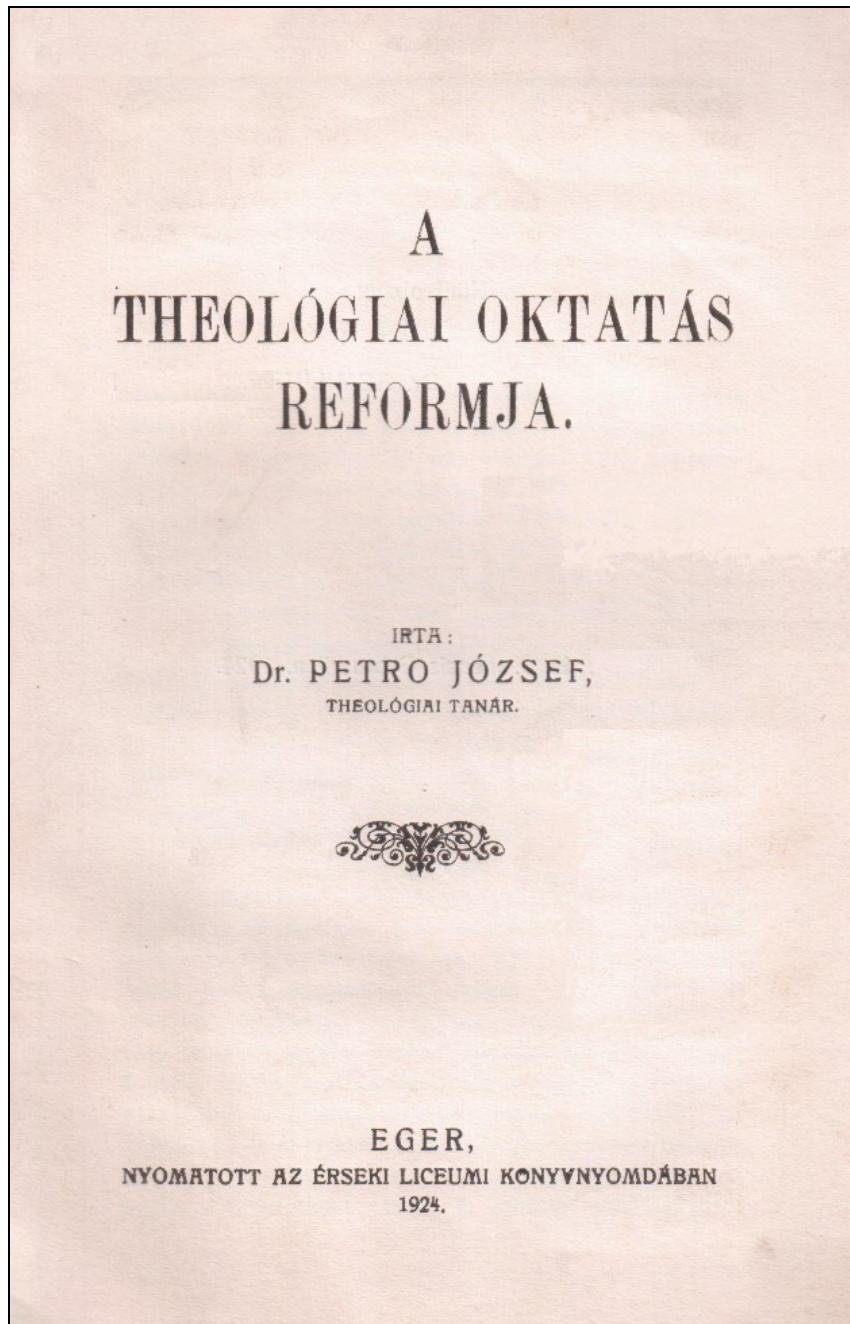

Petró József

A theológiai oktatás reformja

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

dr. Petró József (egri teológiai tanár)
A teológiai oktatás reformja

Nihil obstat.
Dr. Aemilius Ivánovich
censor.

Nr. 738./1924.
Imprimatur.
Agriae, die 9. mensis Februarii a. 1924.
Ludovicus,
archiepiscopus.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1924-ben jelent meg Egerben. A szöveget átalakítottuk a mai helyesírásnak megfelelően (pl. theológia → teológia, katolikus → katolikus), de a címen nem változtattunk.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó.....	4
XI. Pius pápa sürgeti a papnevelés megreformálását.....	5
1. A papi hivatás ápolása	5
2. A kieszeminárium	6
A latin nyelv.....	8
A filozófiai tanulmányok	11
A dogmatikus tanulmányok	13
Régi és új utak.....	19
a) Az írásbeli	19
b) Disputáció és kazuisztika.....	20
c) Újabb tantárgyak.....	21

Előszó

E tanulmányban az a törekvésünk, hogy XI. Pius pápa 1922. aug. 1-én kiadott apostoli levelének ismertetésével kapcsolatban és más országok katolikus papnevelésével való összehasonlításban rámutassunk a mi magyar teológiai oktatásunk egyes fogyatékoságára és felhívjuk a figyelmet a bajok orvoslására. Tanulmányunkban elsősorban az egyházmegyei szemináriumokat s nem az egyetemi intézeteket tartjuk szem előtt.

E tárgyról írni nem valami kellemes és hálás feladat. Mi nem tartottuk volna magunkat illetékeseknek, hogy a teológiai oktatás korszerű kérdéseit tárgyaljuk, ha erre felsőbb helyről biztatást nem kaptunk volna. Ha egyes mulasztásokra, tévedésekre rá kell mutatnunk, nem korholás vagy vádolás céljából tesszük azt, hanem azért, hogy tájékoztatást nyújtsunk. Ezek a gondolatok, melyeket itt felvetünk, már kiállották az évek próbáit, Azonkívül törekedtünk valamennyit lemérni az egyházas gondolkodás zsinórmértékén, mert azt tartjuk, hogy ha a Szentlélek irányítja az anyaszentegyházat, akkor legelsősorban azokat az intézményeket irányítja, melyekből az egyház megújul. Állításaink támogatására legyen szabad hivatkoznunk az olasz, francia, német, osztrák és magyar szemináriumokban utazásaink alkalmával szerzett tapasztalatainkra, továbbá a külföldi és hazai szakirodalomra, melyet egészen mostanig figyelemmel kísértünk és áttanulmányoztunk, végül 10 éves teológiai tanári és szemináriumi előjárói működésünk alatt szerzett megfigyeléseinkre. A németek büszkék Wagner Richard mondására: „Deutsch sein heisst eine Sache um ihrer selbst willen tun.” Mi is azért foglalkozunk a teológiai oktatás reformkérdéseivel, hogy ezáltal a magyar papnevelés nagyfontosságú ügyét képességünk szerint szolgáljuk.

Eger, 1924. február 1.

Dr. Petró József

XI. Pius pápa sürgeti a papnevelés megreformálását

A katolikus papnevelés és teológiai oktatás megreformálására irányuló törekvés a XX. században a legfontosabb teendője a megújuló katolikus egyháznak. Mindenki, aki nem idegen Izraelben, tudja, hogy a hitélet emelését, a mélyebb, bensőségesebb lelki életre való nevelést, a tudományos alapokra fektetett s a hithez alkalmazkodó meggyőződés kiépítését nem a híveknél kell kezdeni, hanem a papnevelőintézetek növendékeinél. Lehetetlen észre nem venni, hogy a „pro aris et focis” az egész vonalon vívott ádáz küzdelemnek legerősebb bástyája a katolikus szeminárium. Régi elv: Talis populus, qualis clerus. A papnevelőintézet tehát olyan lényeges és pótolhatatlan középponti tevékenységet fejt ki az egyházmegye belső életében, hogy nevezhetjük az egyházmegye szívének.

Valóban innen folyik ki a friss, új életet adó vér az egyházmegye testébe. Minden egyes újművés egy tiszta, a kártékony elemektől megtisztult vércsepp, mely azért indul útnak, hogy erősítse az egyházmegye szervezetét, megújításához hozzájáruljon s a betegségek leküzdésére segítse. Az egyházmegye szellemét általában a papnevelőintézet szelleméből ismerhetjük meg, és viszont, a papnevelőintézetben uralkodó szellem mutatja meg, milyen lesz 10–20 év múlva az egyházmegye hitélete.

Éppen ezért a katolikus anyaszentegyház, nevezetesen a római pápák és az egyes püspökök mindig a legélelnebb figyelemmel kísérték a papnevelőintézet munkáját, mint ahogy a münchen-freisingi kardinális, *Dr. Faulhaber* mondotta a mainzi katolikus nagygyűlésen: „Die Löwensorge des Bischofs ist die Heranbildung eines Klerus, der des Altares würdig und der Zeit gewachsen ist.”¹

Az utóbbi évtizedekben Szent Péter utódai hatalmas enciklikákban sürgették a korszerű papnevelést. XIII. Leó pápa mindjárt uralkodásának első éveiben, 1882. febr. 15-i „Etsi vos” kezdetű enciklikában rámutatott arra a sokoldalú tudásra, mellyel a katolikus papnak bírnia kell. Húsz évvel később, 1902. dec. 8-án ismét kiadott egy enciklikát ebben az ügyben. X. Pius pápa 1906. febr. 6-án a St. Galleni püspökhöz írt brévéjében szólt a papnevelésről, a következő években pedig megreformálta az olasz papnevelést, mikor 1907. máj. 5-én kiadta az olasz teológiai iskolákra kötelező „általános tanrend”-et és 1908. jan. 18-án a szemináriumi nevelésre adott utasításokat. Nem véletlen tehát, hogy XI. Pius pápa mindjárt pápaságának első hónapjaiban 1922. aug. 1-én a „Congregatio Sacri Concilii” prefektusához, Bisleti kardinálishoz apostoli iratot intézett, melyben a papnevelésre és különösen a teológiai oktatásra vonatkozólag az egész anyaszentegyházra kötelező rendeletet ad, helytelen módszerek megváltoztatását és egyes visszasságok kiküszöbölését szorgalmazza. A pápa az egész katolikus világnak szól: „circumspicientibus Nobis ... in orbem catholicum”, Szent Péter székének magaslatáról irányítást ad, hogy azt minden ország katolikussága kövesse.

1. A papi hivatás ápolása

XI. Pius pápa e levelének elején utal arra, hogy Isten mindig elegendő számban fog meghívni fiatal embereket az Ő szolgálatára, továbbá, hogy az Úr Jézus parancsa szerint imádkoznunk kell a hivatásért: „Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.” Azután így folytatja, „hogy a szent szolgálatra jelentkezők száma növekedjék, elsősorban óhajtjuk, hogy a Codex Juris Canonici 1353-ik kánonja betartassák, mely így szól: „Gondoskodjanak a papok, különösen a plébánosok arról, hogy az egyházi pályára hivatást érző fiúkat a világ mételyző hatásától különös gonddal visszatartsák, jámborságra neveljék,

¹ Michael von Faulhaber: Zeitfragen und Zeitaufgaben. Herder 1915. 2. old.

a tudás alapelemeire megtanítsák és az isteni hivatást bennük erősítsék.” Azután ajánlja, hogy ha a lelkipásztor nem tudja fedezni a papjelölt taníttatási költségeit, akkor a jobblelkű hívek támogatását vegye igénybe, eléjük tárván a szent célt és azt a rendkívül nagy lelki hasznot, mely egy ilyen papi hivatásból származik.

A legelső papnevelőintézetünk a keresztény család. Itt vetik meg a legtöbb papi hivatás alapját. Innen jönnek a vihartálló, jellemzilád, mélyhitű fiúk, akik édesanyjuk imádságos nagy hitének egy darabját hozzák lelkükben az öreg szeminárium falai közé és növesztik azt apostoli lelkületté. Legtöbben a nép egyszerű köréből jönnek, onnan, ahol Faulhaber kardinális szerint a búza terem a szentostyához és a bor a kehely eukarisztikus áldozatához. A plébánosnak, vagy a hittanárnak kell tehát figyelemmel kísérnie a fiatal nemzedéket és a papi élethez hajlamot mutatókkal többet foglalkoznia. Az ilyen tehetséges és jóindulatú fiú neveltetéséért sem a fáradságot, sem az anyagi áldozatokat nem szabad a lelkipásztornak sajnálnia. Így van neki alkalmja az egyháznak visszafizetni azt, hogy őt ingyen nevelte az Úr szolgálatára.

Franciaországban külön folyóiratot alapítottak „Recrutement sacerdotal” címmel abból a célból, hogy a paphiány okait megállapítsák és megszüntetésére alkalmas módszert találjanak.² A magyar szemináriumokban is sok helyütt megcsappant a teológusok száma, főleg azokban az egyházmegyékben, melyeknek egyrésze megszállott terület.³ Természetesen legelsősorban a papságnak magának kell gondoskodnia arról, hogy minél több fiatalember kapjon kedvet a papi életre. Ehhez szükséges: tisztaéletű, buzgó papság, biztos megélhetés az egyháziak számára és a papság megbecsülése a hívek részéről.

2. A kisszeminárium

A pápa következő intelmének megértéséhez szükséges megjegyeznünk, hogy a kisszemináriumok intézménye Franciaországban, Ausztriában, általában azokban az országokban, ahol az egyház nem bír vagyonnal s így nem képes a maga erejéből a kisszemináriumokat fenntartani, hanem rá van utalva a növendékek tápdíjára, – egészen másképp fejlődött ki, mint minálunk. Külföldön ugyanis kénytelenek voltak a kisszemináriumba olyanokat is felvenni, akik ugyan nem akartak pappá lenni, de a tápdíjat megfizették. Minthogy a kisszeminaristák külföldön teljes civilben járnak, ez a módszer semmi külső akadályba nem ütközött. Ez a szokás volt s van nem egy helyütt ma is pl. Franciaországban, hol minden egyházmegyében egy vagy több kisszeminárium van.

Már XIII. Leó és X. Pius pápák sürgették, hogy a szemináriumok csak a papi hivatással bíró ifjakat vegyék fel. XI. Pius most erősen hangsúlyozza a közös nevelési módszer helytelenségét és kívánja, hogy bármilyen áldozatba kerüljön is, („modis omnibus efficienduni est”), papi hivatás nélküli ifjakat ne tartsanak a szemináriumban.⁴ A magyar kisszemináriumok – a külföldiektől eltérőleg – ingyen tartják növendékeiket, s éppen azért megválogathatják, kit vesznek fel, s mihelyt valamelyik növendék a papi pályára nem alkalmas, elbocsátják a szemináriumból. Ebből az következik, hogy a pápa intelme ebben a pontban nem a magyar, hanem egynéhány francia és osztrák szemináriumnak szól. Mindenesetre nálunk is kívánatos volna, hogy minden egyházmegyében olyan gyermekszemináriumok állíttassanak fel, melyek már zsenge koruktól kezdve különös gonddal nevelhessék a papi szolgálatra hajlamot mutató fiúkat.

² Henri Le Floch : Les élites sociales et le sacerdoce. Paris. Téqui. 1906. 8. old.

³ Az egri egyházmegyében nem lehet panasz a teológusok száma ellen. A jelen tanévben ugyanis 52 teológusunk van. Ezek közül 10 különböző egyetemeken tanul. Az 52 teológus közül 13 jelesen érett.

⁴ A francia egyház készségesen engedelmeskedett a pápa parancsának, ha ugyan a Les Nouvelles Religieuses (1924. évf. 11. old.) kissé propagandaízű híradása megbízható.

Az a körülmény, hogy a kieszeminaristák egy része a középiskolai tanulmányok elvégzése után búcsút mond a szemináriumoknak, nem rontja le a kieszemináriumok szükségessége mellett felhozható érveket. Franciaországban a kieszeminaristák közül csak 1/4 rész lesz pappá, Bajorországban a straubingi kieszeminárium előjáróságának megfigyelése szerint csak 1/3 rész marad meg. Nálunk átlag több mint a fele elvégzi a teológiát. S azok is, akik elhagyták a papnevelőintézetet és világi pályára mentek, később rendszeren hálás érzellemmel viseltetnek a szeminárium iránt és közéletünk nem egy kiválósága, a katolikus ügyek nem egy nagy védelmezője került már ki a kilépett kispapok soraiból.

Nálunk is el fog jönni nemsokára az az idő, mikor nem fogjuk érettségi után készen kapni a teológusokat, hanem majd nekünk kell nevelni őket a gimnázium I., vagy legalább is a IV. osztályától kezdve.

A latin nyelv

A pápa az említett apostoli levél következő részében a teológiai tanítástervvel foglalkozik, de kijelenti, hogy a teológiai főiskolák tanmenetét és módszerét nem akarja egészen megváltoztatni, csak egynéhány fontos pontra mutat rá, hol bizonyos reformok elengedhetetlenül szükségessé válnak. A legelső intelem a latin nyelv használatára vonatkozik. Erről így ír: „A latin nyelv tanulása a klerikusok képzésénél minden erővel előmozdítandó és ápolandó, mert az nemcsak a klasszikus műveltség és irodalom szempontjából szükséges, hanem a vallás szempontjából is igen fontos. Az egyház ugyanis az összes nemzeteket befogadja kebelébe és a világ végéig fennmarad, és a kormányzásból a néptömeget teljesen kizárja, s azért szükséges, hogy olyan nyelvet használjon, mely általános, változhatatlan és nem élő nyelv. Ilyen a latin nyelv, melyet az isteni Gondviselés a tanító egyház nagyszerű használatára kiválasztott, mely a különböző nemzetekből származó tanultabb keresztényeket az egység nagy kötelékével fűzi össze, amennyiben alkalmas eszközzel szolgál arra, hogy akár különböző helyen lakva, akár egy helyen egybegyűlve, gondolataikat, véleményüket könnyen kicserélhessék, és ami még fontosabb, az anyaszentegyház tanítását alaposabban megértsék és az egyház fejével szorosabb összeköttetésben legyenek”. Ezek után a pápa sürgeti, hogy *a teológiát a tanárok latin nyelven tanítsák, és a növendékek latin nyelven tanulják*, nehogy megtörténjék az, hogy a latin nyelvben való járatlanságuk miatt a katolikus tant teljesen megérteni ne tudják és ne legyenek képesek a skolasztikus disputációkra, melyek pedig rendkívül alkalmasak az ifjak szellemének fejlesztésére és élesítésére.⁵ A latin nyelv elhanyagolásának egy másik sajnálatos következménye – mondja a pápa – hogy a klerikusok és a papság félreteszik az egyházatyák és egyházdoktorok alapos és kimerítő könyveit, és újabb szerzőkhöz nyúlnak, akiknél gyakran hiányzik az egyház tanításának helyes értelmezése és világos előadása.

Ha már most végigtekintünk a magyar katolikus teológiai főiskolákon, azt látjuk, hogy ezek ebből a szempontból nem esnek kifogás alá, mert hiszen a főbb tantárgyakat mindenütt latinul adják elő. Meg kell azonban állapítanunk, hogy nálunk a latin nyelv gyakoribb használata nem a szentatyák írásai iránt való lelkesedésből, nem az alaposabb teológia iránti érdeklődésből, hanem hazánk történetének egyes körülményeiből magyarázható. Történt ugyanis, hogy 1848. szept. 1-én Lonovics József csanádi püspök és kinevezett egri érsek elnöklete alatt egy teológiai tanárokból álló bizottság ült össze Pesten, a teológiai tanmenet reformálása céljából.⁶ Ez a bizottság többek között a teológiai tanítás nyelvéről is tanácskozott és hosszas eszmecsere után szavazás alá bocsátotta a kérdést. Az eredmény az lett, hogy a latin nyelvet 12 szóval 11 ellenében leszavazták. Így az értekezlet többsége az összes tantárgyak tanítására a magyar nyelvet fogadta el. Ez történt 1848. szeptember elején. Abban az évben azonban sem latinul, sem magyarul nem tanították a teológiát, mert a kispapok, néhol még a tanárok is, kardot kötöttek az oldalukra és elmentek védeni a hazát. A szabadságharc leveretése után Scitovszky János prímás 1849. aug. 26. és 28-áról keltezett leiratában elrendeli, hogy a pesti papnövelde az ősszel ismét inegnyittassék, a tanítás nyelve pedig *„minden nemzeti súrlódások kikerülése tekintetéből kizárólagosan a latin legyen”*.

⁵ Amint a levél mondja: „... *accuratissime sermone latino volumus alumnos institui, ne fiat, ut prae sermonis incititia plenam doctrinarum intelligentiam assequi non possint, nedum se exercere scolasticis illis disputationibus, quibus egregie iuvenum acuuntur ingenia ad defensionem veritatis*”.

⁶ Az egri egyházmegye képviselőjében részt vettek: Roskoványi Ágoston kanonok, és Koválcsik József, egri teológiai tanár.

Ebből láthatjuk, hogy a latin nyelv használatára a teológiai főiskolákon nem egészen az egyházas szempont, hanem a politikai nehéz helyzet adott okot.⁷

Mindazonáltal a teológiának latin nyelven való tanítása sok előnnyel jár. Nem is számítva a latin nyelv szóbőségét, hajlékonyságát, formai szépségét, lendületességét, nem is számítva, hogy ennek a nyelvnek ismerete a régi keresztény emlékek megismerésének a kulcsa, – két olyan okot tudunk említeni, melyek miatt a latin nyelv használatát a teológiai főiskolákon föltétlenül szükségesnek tartjuk.

Először is a latin nyelv ma is az egyház hivatalos nyelve, tehát anyanyelvünk. „Az újjászületés szentségeitől kezdve – írja *Prohászka Ottokár*⁸ – egészen a *Commendatio animae* című végbúcsú imáig, melyet ugyanazon édesanya rebeg el halálos ágyunknál, e nyelv csengő és kellemdús szavaiba öltözteti az egyház minden vágyát, minden érzelmét, mellyel életünket megszenteli, kíséri. Minden papnak szent kötelessége ez érzelmeket szívében visszhangoztatnia, azon nyelvnek utánozhatatlan kifejezéseiben, melyeket a századok tradíciója alkotott, s amelyekbe a legmélyebb és legtitokzatosabb áhítat szellemét lehelte. Aki idegen a latin nyelvben, idegen lesz egyszersmind az egyház imáinak s azok lefordíthatatlan értelmének szellemében is”. Aki csak szótározva olvassa a latin szöveget, az nem tudja értékelnéni a tudományos teológia kincseit, a nagy egyházatyák örökbecsű írásait.

Ilyen értelemben – mint az egyház életének kifejezője – a latin nyelv *még ma is él* az egyház ajkán.⁹ Sőt mint ennek a nagy családnak bámulatosán egységes, „élő” nyelve, a latin nyelv még ma is fejlődik, tökéletesedik, finomul.

A nyelv nem pusztán külsőség, a nyelv szellemet ad. Ahogy a régi közös kadétiskolában németül tanították a magyar fiúkat és a közös hadsereg hivatalos német nyelvvel sokszor az osztrák szellemet is belecsepegtették a magyar fiúk lelkébe, épp úgy a teológia latin, vagyis politikailag teljesen semleges nyelven, az egyház hivatalos nyelvén való tanítása egyik legjobb eszköze az egyházas szellemű nevelésnek.

Másodszor: a papnövendékek *a latin nyelven tanulnak meg tanulni*. Így tanul meg a fiatal teológus nemcsak olvasgatni és játszani az anyaggal, de kemény munkával gyűjteni a szükséges ismereteket. Ez edzi az akaraterejét. Ez nevel jellemzilárságra. Az élet küzdelmeire jobban megacélozza a fiatal papnövendék akaraterejét, mintha ő ettől az erőfeszítéstől meg volna kímélve. És ha igaza van Dupanloup-nak, hogy „pour être prêtre, il faut être né grand, ou le devenir”, akkor már csak az önfegyelmzés szempontjából is igazán célravezetőnek tartjuk a pápai rendeletet, sőt kívánatos volna, hogy a növendékeknek a latin nyelv alaposabb elsajátítására a teológiai stúdiumon kívül is kedvező alkalomról gondoskodjunk.

A latin nyelvű tanítás ellenségei rendszeresen abban látják a legnagyobb nehézséget, hogy a latin tanítás mellett a teológusok értelmetlenül bebiflázzák a szöveget, tulajdonképpen csak szavakat tanulnak és a teológia mélységei rejtve maradnak előttük. Kétségtelen, hogy az idegen nyelvű tanítás valamennyire megnehezíti a teológiai tantárgyak megértését, mindazonáltal azt kell mondanunk, hogy értelmetlen biflázás és latin tanulás két különböző dolog. Sőt ha kevesebb biflázást követelünk a teológusoktól és ha mindig türelmetlenebbül sürgetjük a megtanulandó szöveg teljes átértését, akkor már a klasszikus latin nyelv révén is mindig méltóságteljesebben tárul majd fel a növendékek előtt a hit ismeretének az a mélysége, mely ismeretlen a világiak előtt. Továbbá a latin nyelv okozta megkötöttség örzi meg a teológia birodalmában elinduló, gondolkodó fiatal embert a divatos szólásokon való elcsuszamlástól, a hangzatos frázisok káprázatától, szóval mindazon csinált virágok után való

⁷ L. Mihályfi Ákos dr. alapos munkájában: A papnevelés története és elmélete. Budapest. 1896. 379–380. old.

⁸ Magyar Sion. 1887. 87. old.

⁹ J. Bricout, a „Revue du Clergé Français” volt szerkesztője írja: „Oui, le latin est la langue toujours vivante de l’Eglise, et sans lui il n’est pas, pour le prêtre, de vraie formation intellectuelle, et spirituelle, ni de solide science théologique”. L’Education du Clergé Français. Paris 1922. Bloud et Gay. 39. old.

kapkodástól, mely oly divatos manapság éppen e megkötöttség híján pl. a protestáns teológiákon.

Ma, mikor Európaszerte eddig sohasem tapasztalt érdeklődés mutatkozik a katolikus egyház fenséges liturgiája iránt, az oltár szolgálóinak szinte lázas igyekezettel kell elmélyedniük a latin nyelvű liturgia pompás szövegének értelmében. Kétségtelen dolog, – a konvertiták története tanúsítja, – hogy az egyház liturgiájában valami csodálatos erő van, mely – ha el nem homályosítja az emberi hanyagság, vagy mesterkéeltség rozsdája – ragyogásával megbűvöli és vonzza az embereket. Mennyire sajnálatos dolog volna az, ha a fiatal papság éppen a latin nyelvben és annak szellemében való járatlansága miatt nem tudná egészen megérteni és érző lélekkel átfogni az egyház nagyszerű liturgikus énekeit, imádságait.

Nem szabad itt hivatkoznunk a német papság példájára, mely ti. nagyrészt németül tanulja a teológiát, mégis mily nagyszerű munkásságot fejt ki, mert hiszen a német papság munkájának sikere más okokra vezetendő vissza és kétségtelen, hogy ez a siker még nagyobb, még maradandóbb volna, ha a papság alaposabb latin tudással rendelkezne. Ezt újabban a németek közül is sokan kezdik belátni.

A teológián, véleményünk szerint, latinul lenne tanítandó minden főtantárgy, nevezetesen a bölcelet, apologetika, dogmatika, erkölctan, egyházjog, egyháztörténelem, továbbá a Szentírás-tanulmányok elméleti része. Magyarul tanítandók a lelkipásztorkodástan, a Szentírás egyes könyveinek praktikus magyarázata és a melléktantárgyak, melyek között a bölcelettörténet, a dogmatörténet, a társadalomtudomány, az egyházművészet arra is szolgál, hogy a modern bölceleti, dogmatikai, erkölctani magyar kifejezésekkel is megismerkedjék a teológus. A latinul tanítandó tantárgyak között legfontosabbnak kell tartanunk a latin nyelvet a filozófiában, az apologetikában és a dogmatikában, főleg a szabatosság és egy házias érzület szempontjából, legkevésbé szükséges talán az egyháztörténelemben.

A filozófiai tanulmányok

Ha tanulmányozzuk a teológiai oktatás történetét az egyház életének első századaiban, azt látjuk, hogy az egyházi szolgálatra kiválasztott egyének szellemi képzését már az első egyház is filozófiai tanulmányokon kezdte. Kétségtelenül megállapítható ez a tény már az első nagyobb papképző intézetről, az alexandriai katechetikai iskoláról, melynek nagytudású rektorai, Pantaenus, Alexandriai Kelemen, Origenes stb. minduntalan bizonyosságot tesznek írásaikban mély filozófiai tudásukról. Szent Ágoston már külön értekezésben beszél a filozófia nagy jelentőségéről, főleg a teológia mélyebb megértése szempontjából. (De doctr. christ. 1. 2., c. 31. és c. 46.). Aquinói Szent Tamás a Summa contra Gentiles előszavában ír kimerítően a filozófia részéről a hittudománynak tett nagy szolgálatokról.

Érthető tehát, hogy az egyházban általános gyakorlattá vált az, amit különben az egyházi törvénykönyv is előír (c. 1365.), hogy a teológia tanulására készülő papnövendékek megelőzőleg alapos kiképzést nyerjenek a keresztény bölcséletben. A legújabb apostoli levél is lelkére köti minden egyházmegye püspökének, hogy gondoskodjék a papnövendékek kellő filozófiai kiképzetéséről. A pápa újból megparancsolja azt, amit már a Codex Juris Canonici 1365–1366. can. meghagy, hogy a papnövendékek a teológia megkezdése *előtt*, még pedig *legalább két éven át* filozófiával foglalkozzanak. Mikor a pápa azt írja: „minimum biennio *diligentissime* in Philosophiae studio versentur”, bizonyára nem úgy érti ezt, hogy a bölcséletet mint melléktantárgyat egy-két éven keresztül heti 2–4 órában – „ha van, úgy is jó, ha nincs, az se nagy baj” módjára – tanítsuk, hanem azt kívánja, hogy két éven keresztül a fiatal teológusok teljes lelki erejükkel nekifeküdjenek a keresztény bölcsélet óriási anyagában való tájékozódásnak. Alapos képzettséget kíván tehát az egyház a leendő papoktól a keresztény filozófia minden ágában. (Logica, Critica, Metaphysica gen., Cosmologia, Psychologia, Theodicea, Ethica és a bölcsellettörténet.)

Az egyháznak sok oka van arra, hogy ezt sürgesse. A teológusnak el kell mélyednie a filozófiai tanulmányokban *először is magáért a filozófiáért*. Ez ugyanis bemutatja a theisztikus világszemlélet mély alapjait s azokat az ellenkező világszemlélet támadásai ellen megvédeni törekszik. A filozófia tanítja meg a fiatal teológust arra, hogy a tanulmányai folyamán felmerülő problémákat világosan fogja fel, azok mélyére tudjon letekinteni, a tudományos gondolkodásban élesen el tudja határolni egymástól a bizonyosságot, a valószínűséget és a kételyt, hogy a fogalommeghatározás logikai műveleteit, a felosztást, a bizonyítást, az analízist és szintézist helyesen használja.

De szükséges a filozófia a *teológia kedvéért is*, mert bátran mondhatjuk, hogy a dogmatika tudományos kezelése mély filozófiai tudás és alapos gyakorlat nélkül szinte lehetetlen.

De ez a filozófiai tanítás ne a modern bölcséleti áramlatokban való tapogatódzás legyen, hanem alapos elmélyedés a skolasztikus bölcséletben, mely XIII. Leó pápa rendelete óta az egyház hivatalos bölcselete és amelyet öröknek nevezünk azon elévülhetetlen, megingathatatlan princípiumok miatt, melyek ennek a bölcseletnek az alapját képezik. „*Scholasticam* intelligimus Philosophiam – mondja a pápai levél, – a sanctis Patribus Scholaeque Doctoribus... expolitam ac denique opera et ingenio Thomae Aquinatis ad summum perfectionis gradum adductam, quam quidem decessor noster illustris Leo XIII, «Fidei propugnaculum ac veluti firmum religionis munimentum», appellare non dubitavit”. Majd XI. Pius pápa dicső elődje XIII. Leó pápa pápaságának legkiemelkedőbb pontjával azt jelöli meg, hogy XIII. Leó Aquinói Szent Tamás filozófiáját az egyházban megkedveltette és a teológiai iskolákba bevezette. „Profecto ipsius Leonis magna laus est Philosophiam Christianam, excitati Doctoris Angelici amore cultuque instaurasse: atque etiam sic

iudicamus, omnium rerum, quas in diuturno Pontificatu pro Ecclesia et pro societate civili utilissima gesserit, hoc adeo fuisse caput, ut si cetera non adessent, haec una res satis esset ad tanti Pontificis nomen immortalitati commendandum”. Végül megparancsolja a filozófia tanárainak, hogy mindenben Szent Tamáshoz tartsák magukat: „Itaque in primis sibi curae habeant magistri Philosophiae in hac disciplina clericis tradenda *non solum rationem seu methodum, verum etiam doctrinam et principia sequi S. Thomae*”¹⁰

Ne féltse senki a teológusokat, hogy rozsdás, ócska fegyvereket ad kezükbe a skolasztikus bölcselkedés, melyek ma már nem használhatók. Ne féltse őket senki, hogy Aquinói Szent Tamás nehéz fegyverzetében nevetségesek lesznek a modern tudomány porondján, mert hiszen a skolasztikus bölcselkedés soha sem hátrált meg a különböző szellemi áramlatok támadásai elől és bár Aquinói Szent Tamás a vezére, mégis modern tudott lenni minden időben. Ha a skolasztikában bújárokodunk, azért nem leszünk elmaradottak. Sőt! Pauler Ákos dr., a budapesti egyetem tudós bölcselője nemrégiben egy könyvismertetésben ezt írta Szent Tamásról: „Aquinói Szent Tamás nemcsak a katolikus középkor, de *minden idők egyik legnagyobb gondolkodója*, kinek művei már szöveg szerint régóta ismereteseek, tartalmukban még ma sincsenek teljesen kiaknázva.” „Az érzékfeletti világ felfedezésében az Aquinói Szent Tamás filozófiája a legbiztosabb kalauz, mint amely a görög és a keresztény gondolat közös igazságainak leghatalmasabb szintézisét képviseli.”¹¹

A filozófia egyes ágainak a metafizikának, a pszichológiának, az etikának ismerete azonfelül nemcsak a dogmatikában, hanem más teológiai szakmákban is igen nagy jelentőséggel bír, így pl. az apologetikában és a morálisban. Továbbá a lelkipásztori és pedagógiai működésében is igen nagy hasznára van a papnak, ha az emberi szellem életének tényei és törvényei között kiismeri magát, ha tanulmányozta a szellemi életben való kutatásnak utait és módszereit.

De ezt is természetesen csak a szigorúan skolasztikus filozófiáról értjük, mely bámulatosan egységes, mely örök és szilárd alapokon nyugszik, mely gerincet, tengelyt ad a fiatal teológus fejlődő lelkébe, világosságot gyújt előtte, külső és belső tapasztalásainak értékelésére, azok összpontosítására segíti. A racionalista filozófia ingovány biztos út nélkül, homály világító fáklya nélkül, ziláltság rend nélkül. Ezzel a filozófiával való foglalkozás a teológusnak inkább árt, mint használ.

¹⁰ Dr. Schrörs, bonni egyetemi tanár, joggal sürgeti a skolasztikus filozófiát:

„Eine spekulative Theologie ist nur für solche möglich, die eine gründliche philosophische Bildung mitbringen. Daher erklärt sich die beklagenswerte Erscheinung, dass die meisten unserer jungen Theologen nie zu ihr ein inneres Verhältnis gewinnen. *Das ist namentlich in der Gegenwart bedenklich, wo eine modernistisch angehauchte Gefühlstheologie in der Luft liegt, der nur das feste Rückgrat der Scholastik zu begegnen vermag*”. Gedanken über zeitgemässe Erziehung und Bildung der Geistlichen. 1910². 225. old.

¹¹ Uj Nemzedék. 1923. nov. 11.

A dogmatikus tanulmányok

A hittudományi felsőbb oktatásnak középpontja kétségkívül a dogmatika. Erre készítenek elő, ebben találkoznak, ebbe eresztik a gyökereiket a többi teológiai tantárgyak. Itt tágul, itt erősödik meg a fiatal teológus sziklaszilárd meggyőződése a katolikus egyház tanításainak igazságáról, itt alapozódik meg hite az Istenben, itt találja meg előre is a választ azokra a kételyekre, melyek később esetleg az ő lelkében ütnek fel fejüket, vagy amelyeket az igazságot kereső emberek tárnak eléjük. A hitetlenséggel megküzdeni csak az erős, izmos hit képes. A hitvédelmi fegyvereket csak az tudja eredményesen forgatni, akinek biztos hite van. Skanderbég kardjához Skanderbég karja is kell.

Éppen azért nem csodáljuk, hogy XI. Pius pápa az említett levelében a többi tantárgyak mellett leginkább a dogmatika megreformálását, kimélyítését sürgeti.

Előre kell bocsátanunk, hogy a dogmatika tanításában általában *kétféle módszer* van használatban és a leghelyesebben azok tesznek, akik ezt a kétféle módszert összekapcsolják. Ez a két módszer: *a pozitív és a spekulatív módszer*. A pozitív dogmatika – középiskolás tantárgyak módjára – elsorolja az egyház dogmáit, tudományosan megállapítja azok alapelveit és különböző érvekkel bizonyítja, hogy azok kinyilatkoztatott, örök igazságok. A dogmatika főfunkciója azonban a spekulatív módszer alkalmazása, mely a kinyilatkoztatott igazságok szellemi átdolgozásában, átgondolásában áll. *Dr. Grabmann*, a müncheni egyetem tudós tanára a következő pontokban fejt ki a spekulatív módszer szerepét a dogmatikában¹²:

1. A spekulatív dogmatika a kinyilatkoztatott tant filozófiai fogalmak és tanok által megmagyarázza és előadja. Így pl. a Szentháromságról és megtestesülésről szóló tant a természet, állag, hiposztázis, személy metafizikai fogalmával világítja meg.
2. A természetfeletti igazságokat a teremtett világból merített analógiákkal szemlélteti.
3. Megoldja azokat az ellenvetéseket, melyeket filozófiai részről a dogmák ellen felhozhatnak. Egy tényleges bölcséleti igazság és a katolikus hitigazságok között sohasem lehet igazi ellenmondás.
4. Következtetések által értékes igazságokat von le a hittételekből. Ezáltal új igazságokat nyerünk és így a spekulatív módszer a dogmák tartalmi gazdagságát feltárja előttünk.
5. A spekulatív módszer alkotja meg a dogmatikában az egységes rendszert, ez mutatja meg az összefüggést, a harmóniát az egyes tételek között.
6. A természetfeletti igazságokat alkalmazza az aszketikában és misztikában. A spekulatív dogmatika azért, hogy a kereszténység misztériumainak mélyebb megértésére törekszik, magasatos célt és hatalmas motívumokat ad az elmélkedésnek, szemlélődésnek, az Isten iránti szeretetnek, az istenközelség magaslataira vezet és így valóban *theologia mentis et cordis*-nak nevezhető.

Ennek a spekulatív teológiának – így fejezi be Grabmann az írását – klasszikus tankönyve Szent Tamás Summája.

Nem csodálkozunk tehát a pápai levél azon kijelentésén, hogy azok, akik a dogmatikában csak a pozitív módszert használják a spekulatív mellőzésével, egyáltalán nem tesznek eleget tanítói kötelességüknek: „Consequens est, non bene sacrae iuventuti consulere, qui omnem de theologia institutionem, scholastica ratione neglecta, ad positivam methodum, ut dicitur, exigendam putent. Illa enim positiva methodus necessario quidem scholasticae adiungenda est, sed sola non sufficit”.

¹² Einführung in das Studium der kath. Theologie c. gyűjteményes munkában, 101–104. old. – Grabmann e téren elsőrangú szaktekintély. Erre vall az a körülmény is, hogy a múlt év novemberében Rómában a pápa elnöklete alatt megtartott nemzetközi kongresszusra, mely Szent Tamás tanításának kimélyítését tűzte ki célul („settimana tomistica”), a német katolikus egyetemek Dr. Grabmannat küldötték ki képviselőül.

Itt sajnálattal bár, de ki kell mondanunk, hogy – ami főképpen az órák számát illeti – a dogmatika a magyar teológiai főiskolákon nagyon mostoha elbánásban részesül. Ezt az állítást természetesen konkrét adatokkal bizonyítanunk kell. Előrebocsátjuk, hogy itt nem akarunk kritikát gyakorolni a magyar teológiai főiskolákon tanító dogmatika tanárok szaktudása és ügybuzgalma felett, itt csak azokat a korlátokat, kereteket ítéljük el, amelyek az ő munkásságukat is megbénították. Lássuk először, milyen arányú a dogmatika tanítása többi országok katolikus teológiai iskoláiban.

a) Az *olasz* teológiai oktatást X. Pius pápa 1907. május 5-én kiadott rendeletével egész Olaszországban egységessé tette. E rendelet szerint csak azok bocsáttatnak teológiára, akik 5 évi gimnáziumot, 3 évi lyceumot végeztek. A teológiai 4 éves kurzust még egy propedeutikai, vagyis előkészítő év előzi meg. 1907. május 10-én a Congreg. Episc. et Regul. prefektusa, Ferrata kardinális elküldötte az olasz püspököknek a kötelező tantervet, mely szerint a teológusoknak 1 évig apologetikát, és 3 évig dogmatika speciálist kell hallgatniok.¹³

b) A *svájci* teológiai intézeteken meglátszik a szomszédos országok befolyása. A St. Galleni szemináriumban német módszert találunk, a sittenni és lausanne–genfi papnevelők francia hatás alatt állanak, míg a luganói egyházmegye sok teológust küld a milánói szemináriumba.¹⁴ Ezekben a szemináriumban is 2 tanár tanítja 4 évig naponta egy órában a dogmatikát.

c) A *francia* szemináriumban nagy része szerzetesek vezetése alatt áll, ami abból a szempontból mindenesetre hátrányos dolog, hogy az egyházmegyei papok, minthogy legtöbbször nem közülök kerülnek ki a szemináriumi tanárok, nem is igen érdeklődnek a teológiai tanulmányok iránt. Újabban Franciaországban is nagyarányú reformokat léptettek életbe a papnevelés terén. E reformok közül a legszembetűnőbb az, hogy a francia teológiai iskolák *mindjobban a skolasztikus irányzat felé terelődnek*. Sürgeti ezt náluk a pápai rendelet iránti köteles engedelmesség, továbbá az a megfigyelés, hogy a múltnak sok sikertelensége, az egyház számtalan megalázódása a képviselőválasztások, a parlamenti szavazások alkalmával, részben a papság hitbeli meggyőződésének bizonyos gyöngeségére vezetendő vissza. Ismeretes dolog, hogy a francia szemináriumban voltak az elmúlt évtizedekben a bölcséleti modernizmus melegágyai. A dogmatikus tanítás elhanyagolása és a nép hitének csökkenése között lehetetlen észre nem venni az összefüggést. „Az utóbbi években azonban – írja *Léonce de Grandmaison* – mindenütt megindult a reform. A fiatal klerikusok mindenütt nagy tanulmányossággal, sőt lelkesedéssel fekszenek neki a skolasztika tanulmányozásának, melynek értékét a professzorok csak most fedezik fel, és amelyet most egy konvertita lángbuzgalmával tanítanak”.¹⁵

¹³ Tájékoztató szempontjából leközzöljük a X. Pius pápa rendeletére (1907. május 10.) készített és az összes olasz szemináriumban kötelező teológiai tantervet. A zárójelben a heti óraszámot jelezzük.

Előkészítő év: *De vera religione* (5), Propedeutica az egyháztörténelemhez (3), bibliai görög nyelv (2), Theodicea (3), Jus naturale (2), Cosmogonia (3), bölcséleti történet (2).

I. év: Introductio V. T. (4), Exegesis (2), Apologia (4), általános morális (4), egyháztörténet (3), régiségtan és művészettörténet (1), szónoklattan és patrisztika (1), liturgica (1).

II. év: Introductio N. T. (4), Exegesis (2), morális (4), dogmatica (4), egyháztörténelem (3), régiségtan és művészettörténet (1), szónoklattan és patrisztika (1), liturgica (1).

III. és IV. év: Morális és pasztoralis (4), dogmatica (4), egyházjog (4), egyháztörténelem (3), exegesis (2) és a mellékantárgyak mint a II-ik évben.

¹⁴ Vö. Mihályfi i. m. 345. old.

¹⁵ La vie catholique dans la France contemporaine. Paris. Bloud et Gay. 1918. 335. old. – További forrásmunkák e kérdésben : Alfred *Baudrillard*: La France, les catholiques et le Guerre. Paris. Bloud et Gay. 1917. – *Baudrillard*: L'enseignement catholique dans la France contemporaine. Paris. Bloud et Gay. 1910. – *Almanach catholique français pour 1922*. Paris. Bloud et Gay. – Jos. *Wilbois*: La nouvelle éducation française. Paris. Payot. 1922. – *Blouet*: La Communauté éducatrice du Clergé de France. Paris. Beauchesne. 1916. – Le Séminaire français de Rome. Roma. 1919. – *André*: Nouveaux examens de conscience. Paris. Beauchesne.

Franciaországban jelenleg hat egyetemi szeminárium van: Paris, Lyon, Lille, Anger, Toulouse és legújabban Strassburg. A párizsi fakultáson már feladták az ún. „francia rendszert”, mely szerint egyetemre csak felszentelt pap mehetett, aki a vidéki szemináriumok valamelyikében a rendes teológiai kurzust már elvégezte. Most már Párizsban egyszerű teológusokat is felvesznek, akik ott 3 évig tartó filozófiai tanulmányok és egy értekezés elkészítése után bölcséleti doktorok, azután 4 évi teológia után teológiai doktorok lehetnek. Ezt a módszert követni fogja a többi egyetem is.¹⁶

Az egyházmegyei szemináriumokban a jelen iskolai évvel kezdődőleg hozták be a franciák a hat esztendőes kurzust, melyből 2 teljes év a skolasztikus filozófiára esik. Az által, hogy a teológiai iskolák mindinkább áttérnek a szigorúan skolasztikus módszerre, a latin nyelv használatában is bizonyos emelkedés tapasztalható. A francia középiskolai tankönyvekben a latin és görög klasszikusok között ott látjuk a szentatyákat is.¹⁷

A francia katolikus egyház a mi viszonyainkkal összehasonlítva szegény, sőt koldus. A francia katolikusok azonkívül nagy paphiánnyal is küzdenek, mert az a diadalmármor, melyben úsznak, nem terem számukra papi hivatásokat. Mindezek ellenére felemelték a teológiát 6 esztendőre és a tanításban mindig nagyobb és nagyobb súlyt helyeznek a skolasztikus módszerben tanított filozófiára és dogmatikára. A papnevelés ilyen megreformálásától, hitükben s annak megvédélmezésében járatosabb papságtól várják hazájukban a katolicizmus reneszánszát.

d) Egészen alapos tájékoztatást tudunk nyújtani a német teológiai oktatás tanmenetéről, mert kimerítő statisztikánk van az összes német szemináriumok és egyetemek tanrendjéről.¹⁸ Adataink az 1920/21. tanévről szólnak. Az apologetikát a legtöbb német teológiai iskolában 1 évig tanítják, egynéhány helyütt azonban 2 évet találunk: így pl. a müncheni és würzburgi egyetemeken, továbbá a dillingeni, a fuldai, a mainzi, a paderborni szemináriumokban. A dogmatika speciális tanítására a német egyetemek és szemináriumok általában nem 1 évet, mint minálunk, hanem 3 évet szentelnek. Így 3 évig tanítják a dogmatika speciálist a freiburgi, münsteri egyetemeken, a dillingeni, eichstätti, fuldai, mainzi, paderborni, trieri és valkenburgi teológiai iskolákban. A többi iskolákban 2 1/2 vagy 2 évig tanítják; ennél kevesebb sehol sem fordul elő. Feltűnően elhanyagolják a dogmatikát a bécsi egyetemen – ott még kevesebbet tanítanak, mint nálunk – ti. az apologetikát csak 1 évig adják elő és csak heti négy órában, a dogmatika speciálist szintén csak 1 évig, heti 9 órában.

Itt csak megemlíjtük az ún. nemzetközi egyetemek teológiai fakultásait, melyek, minthogy nem egyházmegyei szemináriumok, nem vonhatók be az összehasonlításba. Ilyen legelső sorban a római Universitas Gregoriana, melynek békében több mint ezer teológus hallgatója volt a különböző országokból, hol 4 évig tanulják a dogmatikát. Ilyen pl. a löweni híres egyetem, vagy a dominikánusok nagy egyeteme a svájci Freiburgban, hol közvetlenül Szent Tamás Summája alapján 4 évet fordítanak a spekulatív dogmatikára; továbbá az innsbrucki egyetem, hol 3 évi filozófiai és 4 évi dogmatikai kurzus van és a filozófiai tanárokon kívül 6 tanár tanítja a dogmatikát 4 évig, heti 15 órában, melybe bele van számítva 2 óra disputáció, 2 óra dogmatörténet és 1 óra dogmatikai szeminárium.

Megállapíthatjuk tehát, hogy az európai művelt országokban, Olaszországban, Franciaországban, Svájcban, Németországban a teológiai oktatás menetében 1–2 éven át adják elő az apologetikát és 2–3–4 éven át a dogmatika speciálist.

1910. – J. Guibert: Contribution à l'éducation des clercs. Paris. Beauchesne. 1914. – Henri Le Floch: Les élites sociales et le sacerdoce. Paris. Téqui. 1916.

¹⁶ Az 1921/22. tanévben a párizsi egyetemi szemináriumban volt 107 növendék, ezek között 32 pap, kik közül 19 külföldi volt. J. Bricout: L'Éducation du Clergé Français. Bloud et Gay, Paris. 1922.

¹⁷ Bricout, J. i. m. 41. old.

¹⁸ Einführung in d. Stud. d. kath. Theol. Tab. II.

Ezzel kapcsolatban rá kell mutatnunk arra, mily nagy figyelemben részesítik Németországban a papnevelést. Személyes tapasztalatokat szereztünk pl. arról, mily gyorsan engedelmesskedett a német egyház a Codex rendeletének, mely 2 évi filozófiát, és 4 évi teológiát ír elő. Németországban nem 8, hanem 9 évig tart a gimnázium s mégis elvégeztetik a papnövédekkel a 6 esztendő. Beszéltünk egy német klerikussal, aki végigszenvedte a világháborút és mégsem engedtek el neki egy hónapot sem a 6 esztendő tanulmányból. Egy német egyetemi tanár beszélte, hogy a trieri püspök Rómához fordult, hogy egyelőre a szűk szeminárium miatt a papképzés maradjon 5 1/2 éves, mint eddig volt. És megjött Rómából a válasz: negatív. Fel kellett emelni 6 esztendőre a kurzusokat. Kölnben 1921-ben emelték fel a teológiát 6 1/2 esztendőre. Rómát e szigorúságában bizonyára az a szempont vezette, hogy olyan országban, hol sok a protestáns, különösen szükséges a papságban az alapos képzettség. A német egyház – jóllehet szegénységgel és paphiánnyal küzd – mégis szívesen vállalkozott erre az áldozatra.

Az *ausztriai* szemináriumokat is állandóan foglalkoztatja a teológia kibővítésének kérdése. Ebben a tekintetben a linzi püspök járt elől jó példával, mikor a jelen tanévtől kezdve behozta az ötéves kurzust. Új tantervet készítettek, amely szerint a bölcseletet 2 évig tanulják, még pedig az első év heti 6 órában, a második év heti 4 órában. Az apologetikát az első éven adják elő heti 7 órában, míg a dogmatika speciálisra a III. és IV. éven jut 7–7 óra hetenkint. Értesülésünk szerint a linzi szeminárium példáját még ez iskolai év folyamán követni fogják a többi osztrák papnevelőintézetek is. A bécsi egyetemen – mint halljuk – 6 éves kurzusról tárgyalnak.

Manapság már 7–8–9 évi tanulmány és praxis kell, hogy valaki orvos, bíró, vagy ügyvéd lehessen. A pap feladata is jár olyan felelősséggel és van olyan fontos, mint az ügyvédé, vagy a bíróé. Kívánatos volna tehát nálunk is a teológiai stúdium szemeszterszámainak bizonyos mérvű emelése.

*

A külföldi teológiai iskolákban tehát a háború óta általános fellendülés tapasztalható. Az új Codex megjelenése, továbbá XV. Benedek és XI. Pius pápák sürgető szava egészen új életet teremtett nem egy francia, vagy német szemináriumban.

Sajnos nálunk Magyarországon a teológia megreformálása nem halad oly nagy lépésekkel előre, mint a külföldi iskolákban. Különösen a dogmatikus tanulmányokban nagyon szükséges lenne a kiszélesítés és kimélyítés. „Egy teológiai disciplinát sem szabad elhanyagolnunk, írja *Dr. Haring*, gráci egyetemi tanár, de különösen nem szabad elhanyagolnunk a dogmatikát, mert különben a szószéken és az iskolában igen sok végzetes kisiklást fogunk tapasztalni. Csak alaposan tanult dogmatika képesíti a fiatal teológust arra, hogy a felmerülő vallásos kérdéseket helyesen ítélje meg”.¹⁹

Ha figyelemmel kísérjük az elmúlt két évszázadban a magyar szemináriumok életét, csodálkozással és szomorúan tapasztaljuk, hogy nálunk *a papnevelés*, főleg ha a legfőbb tantárgyat, a dogmatikát tekintjük, *mintha visszafelé haladt volna*. Ebben a kérdésben Ausztriával egy úton haladtunk – visszafelé. A visszafejlődés oka a bécsi udvarnak a magyar és osztrák teológiai iskolák felett gyakorolt áldatlan gyámkodása volt. Megdöbbenéssel látjuk Zschokke, volt bécsi professzor több mint 1200 oldalas munkájában,²⁰ melyben az erre vonatkozó okiratokat szósz szerint közölte, azt a sorvasztó törekvést, mellyel a bécsi udvar hatalmi politikája Mária Terézia és II. József császár korában az azelőtt virágzó teológiai tudományt legyengítette, háttérbe szorította.

¹⁹ Dr. theol. et iur. Haring B. János. Einführung in das Studium der Theologie. Graz. 1911. 39. old.

²⁰ Dr. Hermann Zschokke: Die Theol. Studien und Anstalten der kath. Kirche in Österreich. Aus Archivalien. Wien. 1894. 1235 old.

Az 1752. június 25-én Mária Terézia által jóváhagyott tantervben még 2 évi filozófiát és 4 évi dogmatikát találunk (napi 2 órában). A budapesti egyetemen a teológiát 8 tanszéken adták elő s ezek közül 1 az apológiára és 2 a dogmatikára esett.

Ezekből az adatokból látjuk, hogy régebben nagy dogmatikus élet volt a magyar papnevelőkben. Hová lett az egyházmegyei szemináriumokban az a 4 éves dogmatikai tanfolyam? Miért szűnt meg a budapesti egyetemen a harmadik dogmatikai tanszék? Ki gáncsolta el a teológiai tanításnak azt a nagyszerű fejlődését, mely a Tridentinum hatásaként nálunk a XVII–XVIII. században mutatkozik? A papnevelés történetének adatai azt felelik erre a kérdésre: II. József császár, vagy helyesebben a jozefinizmus, mely II. József előtt és után is megvolt, de amelynek mégis csak ő volt legpregnansabb képviselője.

A jozefinizmusnak, melybe a hitetlen francia bölcseletnek, a szabadkőművességnek és a janzenizmusnak minden káros hatása beletorkollott, legelső gondja az volt, hogy a papságból az erős, katolikus meggyőződést kiölje. A jozefinizmus tudta, mit csinál, ismerte a „győzhetetlen eklézsia” megtörhetetlen szellemének forrását: a nagy alapossággal tanított dogmatikát. Azért gyűlölte azt, mert tudta, hogy benne rejlik az egyházi szellem. „Azért kellett élettelen, pozitív adatgyűjteménnyé torzítani a dogmatikát, – mint a Magyar Sion egy régi évfolyamában Prohászka Ottokár írja²¹ – hogy minél szárazabb, minél visszariasztóbb legyen, hogy lelkesíteni ne tudjon. Ennek a vérszegény dogmatikának természetesen fűlig kellett pirulnia, ha Schellinggel, vagy Kanttal szembesítették. Így azután nem lehet csodálni, ha minden tudományos veréb szívvidító hősiességgel nekirontott a sötétség baglyának, a teológiának, melynek csak az volt megengedve, hogy múltjának éjjelére burkolózva, régi dicsősége emlékeinek romjai között huhogjon.”

1774. március 13-án Mária Terézia a felosztatott jezsuita rend tagjait, mint a teológiai oktatásra alkalmatlanokat, kizárja a papnevelékből is. Hasonló sorsra jutottak később a salzburgi egyetem híres bencés tanárai. Ugyanezen év október 3-án kiadott tanterv szerint az egyházmegyei szemináriumokban már a dogmatikát mindössze 1 évig tanulják. E rendszer egyik bírálója, *Schoepf* professzor azt írja a. múlt század közepén, hogy ebből a tanrendből három hiányzott: a katolicitás, a tudományosság és a gyakorlati életre való nevelés.²²

Mária Terézia kedvenc udvari orvosának (!), Gerard von Schwiétennek tanácsára megszüntette a teológiai főiskolák autonómiáját és egyházas jellegét, kivette azokat nagyrészt a püspökök, vagy a szerzetes apátok fennhatósága alól. Tudósok mellére arany medáliákat tűztek és azok tudásukat az udvaroncok rendelkezésére bocsátották. Írtak olyan tankönyveket, amelyeket a császári udvarban parancsoltak. *Migazzi*, bécsi bíboros, felemelte tiltakozó szavát e törekvések ellen. A Studienhofcommission-hoz küldött felterjesztésében főleg azt kifogásolta, „*hogy a dogmatika csak igen szűk keretek között és német nyelven adatik elő, aminek a vallásosság pusztulása, az egyháziak tudatlansága és a nép eltévelyedése lesz a következménye*”.²³

II. József császár folytatta ezt a munkát, mikor 1780-ban generális szemináriumokat állított fel. 1781-ben megtiltotta, hogy a püspökök Rómába küldjenek növendékeket, 1782-ben rendelettel szabályozza a teológiai oktatást, melyből szerinte minden skolasztikus szörszálhasogatás kerülendő („alles scholastische Lärmen und Schreien, spitzfindige Sophismen, alles Gezänk und verleumderische Wortgefecht, wie es die Theologen gemeinen Schlages lieben, sind zu vermeiden”). *Batthányi* primás és *Esterházy* egri püspök képviselték a katolikus álláspontot a hitellenes császárral és udvaroncaival szemben, mert vonakodtak a gyanús császári szemináriumokba növendékeket küldeni. Egymásután jelentek meg a császári rendeletek a papnevelésre vonatkozólag, melyek a legapróbb részletekre is kiterjeszkednek,

²¹ Magyar Sion. 1887. 91. old.

²² Wolfgruber. Kardinal Migazzi. 320. old.; vö. Zschokke i. m. 46. old.

²³ Mihályfi i. m. 257. old.

így pl. arra, hogy a növendékek maguk borotválkozzanak és sertéshúst sohase egyenek, nehogy megterheljék a gyomrukat.

Látjuk tehát, hogy azelőtt 30 évvel még 4 évig tanulták a dogmatikát, e rendelet szerint már csak 1 évig, de a dogmatika helyett tanultak földműveléstant s úgy látszik, abból akartak katolikus meggyőződést meríteni!? Nem csodáljuk, ha ilyen szemináriumokban olyan tanárok is taníthattak, akik a pápa csalatkozhatatlanságát, a gyónás isteni eredetét, a pokol örökkévalóságát, az egyház törvényhozó hatalmát stb. tagadták.

Az udvaroncoknak természetesen nem volt ínyére a hithúségre nevelő skolasztikus teológia, azért a teológiai doktoroknak a doktorraavatás előtt kellett tenniük, melynek szövege így szólt: „Religionem christianam a spuriis cultibus integram servabo, disciplinas theologicas a jejuniis Scholasticorum opinionibus repurgatas ... me exculturum ... promitto.”²⁴ Így aztán sikerült a bécsi udvarnak a XVIII. század közepén még pezsgő dogmatikus életet annyira elsorvasztani, hogy a dogmatika lassan-lassan egyik legjelentéktelenebb tantárgya lett a teológiának. Nem csoda azután, ha az 1848. január 13-án felterjesztett tanterv a dogmatika tudományos tárgyalását nem tartja szükségesnek s megelégszik egy kissé kibővített katekizmus betanítatásával.²⁵

Az eddig kifejtettekből már most önként adódik az a következtetés, hogy ha ma a papnevelés és a teológiai oktatás reformjáról van szó, az csak azt jelentheti: *felszabadítani a teológiát az átkos, évszázados jozefinizmus nyomása alól*, visszaállítani az eddig elsorvasztott dogmatikus tanítás szemeszterszámait legalább is arra a nivóra, ahol a XVIII. században volt; másszóval engedelmeskedni Szent Péter utódai által kiadott rendeleteknek, melyek olyannyira sürgetik az alapos skolasztikus filozófiai és dogmatikai kiképzést a szemináriumokban.²⁶ Igaz, hogy a hit egész tartalmát átérteni nem lehet, elveit a pusztá észből bebizonyítani sem lehet, de viszont lehet ésszerű érvekkel megvilágítani a dogmákat, lehet égbemeredő magaslataikon szédítő ívekben összeköttetést létesíteni, az egyiket a másiktól levezetni, a hit igazságait természetes bizonyítékokkal összehasonlítani. Éppen azért szükség van alaposabb dogmatikus kiképzésre a modern szemináriumokban, szükség van egyáltalán spekulatív elemre a teológiában, mert ezáltal alkalmat nyújtunk az ifjúságnak arra, hogy saját felfogásának természetes erejével a hit jelentésébe behatoljon, észrevegye és érezze az Istennek s műveinek nagyságát s viszont az emberi észnek, mint apró szikrának erőlködését a lux inaccessibilis tűzoszlopával szemben (Prohászka).

A skolasztikus irányzat mindig időszerű marad. Igaz, hogy ma már sok tekintetben kiegészítésre szorul; de nincs és nem is lesz soha alkalmasabb módszer a keresztény tanítás megalapozására, mint a skolasztika, melyről elfogulatlan és mélyenlátó tudósok még ma is így írnak: „*Die Scholastik ist eine Schule des modernen Geistes*”.²⁷

²⁴ (Ginzel) Die theol. Studien in Österreich und ihre Reform, Wien. 1873. 47. old.

²⁵ Ginzel, i. m. 72. old.

²⁶ Itt nem tudjuk említés nélkül hagyni Schütz dr. nagyszerű két kötetes magyar dogmatikáját, mely ugyan nem egészen skolasztikus módszerben készült, mégis nagyban hozzá fog járulni a dogmatika megkedveltetéséhez Magyarországon.

²⁷ Georg Kaufmann: Die Geschichte der Deutschen Universitäten. I. Band: Vorgeschichte. 97. old.

Régi és új utak

Eddig a teológiai oktatásnak ama részeit tárgyaltuk, melyekben a pápai levél a szükséges változtatásokat nemcsak ajánlja, hanem előírja: hogy ti. ne legyenek felvehetők a kis szemináriumokba olyanok, akik nem óhajtának papok lenni; továbbá, hogy a teológiát latinul kell tanítani; végül, hogy alapos filozófiai és dogmatikai tanítás legyen a teológián, még pedig a skolasztikus módszer szerint. A következőkben még a fejlődésnek ama lehetőségeit szándékozunk áttekinteni, melyek felé a magyar teológiai oktatás is haladhat. Csak lehetőségekre mutatunk rá és nem akarunk javaslatokat tenni, mert egyik-másik tantárgynak a behozatala nálunk még talán korai volna.

Legelőször is egynéhány megjegyzés a tanítás, illetve a vizsgáztatás mechanikájára vonatkozólag.

a) Az írásbeli

Egynéhány szerzetes teológiai iskolát kivéve a magyar szemináriumokban nem szokásosak az *írásbeli vizsgálatok*. Németországban az összes egyetemeken és szemináriumokban írásbeli és szóbeli vizsgálatok vannak minden főtantárgyból, mint pl. dogmatikából, morálisból, egyházjogból, történelemből stb.²⁸ Olaszországban is legtöbb helyen írásbeli vizsgálatot is tartanak, így pl. Firenzében a dogmatikából és a morálisból.²⁹ Franciaországban nemcsak félévenként van írásbeli vizsgálat, hanem egyes helyeken a teológusok hetenkint, vagy 2 hetenkint, más helyeken havonként zárt írásbeli dolgozatot készítenek.³⁰ Sőt – ezt semmi esetre sem helyeselhetjük, – egyes tárgyakból, mint a szentírásstudományból, a kánonjogból csak írásbeli vizsgálatok vannak. A híres Saint Sulpice szemináriumban Párizsban a dogmatikából és morálisból feladott tétel írásbeli kidolgozására 3–3 órát, a Szentírásból és egyházjogból 1 1/2 órát engedélyeznek. A marseille-i szemináriumban, melynél szebb intézet talán nincs egy sem Európában, – egy magaslaton fekszik, árnyas kert övezi és a tengerre van kilátása, – minden hónapban más tantárgyból van írásbeli dolgozat.

Van-e ennek a módszernek értelme? Van. Először is alaposabban átgondolja a teológiát az, aki írásban is kidolgozza annak egyes tételeit. Így jobban belehatol a teológia szellemébe. Azonkívül a tanároknak van alkalmuk a *növendékek stílusának, szépírásának, helyesírásának ellenőrzésére*. Így azután nem fordulhatna elő az, hogy egy fiatal papnak 4 oldalas levelében 43 íráshiba van. A növendékek Irodalmi Iskolája nem pótolja azt a hiányt, nemcsak azért nem, mert az ott felolvasott dolgozatokat tanár nem nézi át, hanem azért sem, mert nem minden növendék tagja a társulatnak. Kötelezővé tenni a belépést pedig nem volna ajánlatos, mert akkor a társulat autonómiája megszűnnék, ami a munkakedv és a lelkesedés csökkenését vonná maga után.

Nagyon sok panasz hangzott már el amiatt, hogy nálunk a lelkipáosztorkodó papság nagyon keveset érdeklődik a teológiai kérdések iránt. Folyóiratunkba teológiai cikkeket csak teológiai tanárok, vagy legfeljebb azok írnak, akik tanárságra készülnek. Innen van az, hogy a mi teológiai irodalmunk oly szegény. A megjelent munkák is legtöbbször fordítások. Szakfolyóiratunk az érdeklődés hiánya miatt megszűnik. Ez a szomorú helyzet mindjárt lényegesen megváltoznék, ha a teológusok a teológiai kérdésekben szerzett ismereteiket kötelező írásbeli dolgozatokban foglalnék össze, ha a szaktanárnak alkalma volna a

²⁸ Einführung in das Studium der kath. Theologie. München, Kösel. 1921. 40-41. old.

²⁹ Mihályfi i. m. 295. old.

³⁰ Bricout, J. i. m. 73. old.

dolgozatok alapján észrevenni egyik-másik növendék írói készségét és azt tanácsaival jó útra irányíthatná. A papnevelőintézeteknek nemcsak a szónoklás, de az írás művészetébe is be kellene vezetniök a minden szépért és jóért lelkesülő fiatal teológusokat és így előkészíteni őket arra, hogy később majd tollukkal is szolgálják a jó ügyet. Az írásbeli teológiai dolgozatoknak és vizsgálatoknak véleményünk szerint tehát nagy gyakorlati hasznuk lenne a jövő papságának képzésénél.

b) Disputáció és kazuisztika

A teológia anyagának alapos átdolgozására igen alkalmas és általánosan bevált segédeszközök a *filozófiai és dogmatikai disputációk és a morálisban a kazuisztikus gyakorlatok*. Ezek a gyakorlatok az olasz és a francia szemináriumokban általánosan szokásban vannak. A svájci Freiburgban is van disputáció és heti 2 órában kazuisztika. A XVIII. század közepén még nálunk is volt minden szemináriumban disputáció, amit a helybeli liceumi és szemináriumi könyvtárakban található akkori vitatézisek is bizonyítanak.

*A disputációkat is a jozefinista irány szüntette meg hazánkban, még pedig tisztán azért, mert azok az egyházas szellem szolgálatában állottak.*³¹

A disputáció úgy történik, hogy a defendens a katedrán kifejti és bebizonyítja a vitatandó tételt, azután 2 vagy 3 előre kijelölt opponens szillogisztikus formában ellenvetéseket tesz, melyekre a defendensnek a szillogisztikus forma megtartása mellett válaszolnia kell. Ha megakadnak, a szaktanár, aki jelen van, kiségi őket. Talán azt gondolnánk, hogy ennek a disputa-módszernek kissé középkori színezete van. Épp ellenkezőleg. Szeretnők itt citálni *Hettingernek*, a volt würzburgi dogmaprofesszornak szavait,³² vagy *Dr. Fonknak*, a római Institutum Biblicum jelenlegi igazgatójának „Wissenschaftliches Arbeiten” c. munkájában közölt érveit a disputáció mellett,³³ de legjobban meg fognak győzni minket a bonni egyetem historikus professzorának, *Dr. Schrörsnek* szavai. Azért citáljuk őt, mert ő minden réginek és középkorinak ellensége, s így elfogultnak nem mondható. Dr. Schrörs: „Gedanken über zeitgemässe Erziehung und Bildung der Geistlichen” c. munkájában sok egészséges gondolatot vet fel a korszerű papnevelésről, de egyes dolgokban túlmodern, úgy hogy *Dr. Commer* bécsi dogmaprofesszor vitairatot adott ki ellene, melyben modernizmussal vádolja meg őt. A disputációról Dr. Schrörs így ír:³⁴ „A disputáció dialektikus ügyességet kölcsönöz anélkül, hogy szörszálhasogatásra vezetne; hozzászoktat az ellenfél érveinek gyors és biztos felfogásához, éles tekintettel pillant át logikai szerkezeteket és nem engedi magát kizökkentetni szellemes gondolatugrásokkal, sőt kényszerít mindenkit, hogy a legszigorúbb következetességgel haladjon előre. Egy tétel átdisputálásánál a csak félig igaz állítások és tudománytalan kijelentések irgalmatlanul szétszóródnak és világos fogalmak születnek, melyek minden tudományos gondolkodás alapelemeit alkotják. A disputa alatti viselkedésben rögtön meglátszik, hogy vajon az illető ura-e tudásának és ismeretei minden pillanatban rendelkezésére állanak-e. Azt, amit a kardvívásról mondanak, hogy ti. bátorságot és gyors elhatározást kölcsönöz, el lehet mondani a tudományos meggyőződés sokkal nemesebb mezején a disputációról is; már pedig határozottságra, ügyességre a jelen tomboló szellemi harcaiban igazán szüksége van a teológusnak, hogy az egyházat megvédhesse. A szillogisztikus forma kényszeríti a disputálókat, hogy a tárgynál maradjanak, és minden

³¹ Ginzel álnév alatt kiadott, egyházellenes munkájában (Die theol. Studien in Österreich, 35. old.) olvassuk, hogy a bécsi császári udvar kemény büntetést szabott ki az összes disputálókra, mikor a franciskánus iskolákban a következő tétel felett disputáltak: „A világi hatalomnak nincs megengedve, hogy a pápa hozzájárulása nélkül megakadályozza, hogy a világiak javaikat az egyháznak, vagy egyházi személynek adományozzák”.

³² Timotheus. Briefe an einen jungen Theologen, 3. kiad. Herder, Freiburg. 1909. 184. old.

³³ Innsbruck. Rauch. 2. kiad. 1916. 57–61. old.

³⁴ 2. kiad. Paderborn. F. Schöningh. 1910. 265. old.

személyes él a vitától távol legyen. A disputációknak ismét vissza kell térniök a mi egyetemekre, írja Dr. Schrörs. *A disputáció feladásával nagy és sajnálatos lépést tettünk visszafelé*”.

Eddig a bonni professzor. Mi még hozzátehetjük, hogy a disputáció visz életet a teológiába, nem engedi, hogy a teológiai képzés pusztá biflázássá fajuljon és csak a felszínen mozogjon, a disputáció kelt a fiatal emberben érdeklődést a teológiai tudomány mélységei iránt s ad neki erőt, hogy azok megismeréséért áldozatot is tudjon hozni.

Ami a disputáció a filozófiában és a dogmatikában, ugyanaz a *kazuisztikus gyakorlat* a morálisban. Ilyen kazuisztikus óra van pl. a gráci egyetemen heti 1, a svájci freiburgi szemináriumban heti 2 órában. Szerzeteseknél, mint pl. a jezsuitáknál, servitáknál még a pátereknek is elő van írva az ilyen gyakorlati órákon való részvétel. A kazuisztika abban áll, hogy a szaktanár előre kitűz egynéhány bonyolultabb, de amellet az életből vett casust, s a következő órán a növendékeknek azt meg kell oldaniok. A megoldásnál természetesen különböző megvilágításban mutatják be a szóban forgó esetet, míg végre a szaktanár leszögezi a helyes megoldást. Ezeknek a gyakorlatoknak igen mély lélektani alapjuk van. Itt tanulják meg a növendékek a morális elveit gyakorlatilag is az élet egyes eseteire alkalmazni; jártasságot szereznek mások lelki állapotának megítélésében s így fiatalságuk mellett is jó gyóntatóatyákká és lelki tanácsadókká válnak.

c) Újabb tantárgyak

Ha egy magyar teológust megkérdezzük, minő tantárgyakat tanult a teológia 4 évfolyamán, ő a tantárgyakat két kezének az ujjain el tudja számolni. Ha egy német teológusnak adjuk fel ezt a kérdést, az előmutatja az indexét és ott 40–45 tantárgynak a címét olvashatjuk. A filozófia két éve alatt tanult logikát, metafizikát, filozófiatörténetet (mindenütt), vallásfilozófiát (Fulda, Münster), lélektant, etikát, természetbölcseletet (Paderborn, Valkenburg), antropológiát, zoológiát, botanikát, geológiát, fizikát, kémiát, matematikát, asztronómiát (Braunsberg), irodalomtörténetet (Eichstätt, Freising, Regensburg), világtörténetet (Augsburg, Dillingen), régiségtant, művészettörténetet (Bonn), pedagógiát, héber nyelvet. A teológia 4 éve alatt mint külön tantárgyakat hallgatja a következőket: propedeutica (Bonn, Breslau, Freiburg), enciklopédia (Bamberg, Bonn, München), *introductio Novi Testamenti*, exegesis N. T., *introductio V. T.*, exegesis V. T., hermeneutika, egyháztörténet, dogmatörténet (Bonn, Freiburg), patrologia, apologetica, dogmatica, morális, egyházjog, lekipásztorkodástan, liturgia, homiletika, katechetika, szociológia, missziós történet (München, Würzburg), elméleti egyházi zene (Dillingen, Freising), aszketika (Luzern, Linz), misztika (Freiburg), az egyházmegye története (Bonn, Paderborn), plébániavezetéstán (Rottenburg, Fulda), iskolatan, összehasonlító vallástudomány (München), vallástörténet, egyházi statisztika.

E tantárgyak egyikéhez-másikához néhány megjegyzést kell fűznünk, hogy megvilágítsuk azok mibenlétét és célját.

1) A *theol. propedeutica* (Theologische Propädeutik) amint azt pl. a bonni egyetemen 3 szemeszteren keresztül heti 4, illetve 3 órában tanítják; a vallásfilozófiával rokon tárgy, melyben a kezdő teológus előtt, mielőtt a katolikus teológia tanulásához hozzáfogna, kifejtik az egyedül igaz katolikus vallás szerepét és jelentőségét a többi vallás és felekezet között.

2) A *theol. enciklopédiát* a bonni, freiburgi, müncheni egyetemeken, továbbá a bambergi, paderborni, regensburgi szemináriumokban tanítják heti 1 vagy heti 2 órában az első szemeszterben. Ennek a célja Dr. Walde, a müncheni egyetem tanára szerint az, hogy rövidre fogott, szisztematikusan rendezett áttekintést adjon a teológiai tudományról és megvilágítsa annak osztatlan egységét, valamint különböző disciplinára való tagozódását. A teológus így,

mielőtt a teológiához hozzáfogna, helyes tanulási módszerre tesz szert, megtanulja az egyes teológiai tantárgyakat a maguk igazi jelentőségében értékelni.

3) A *theol. aszketikát* pl. a luzerni szemináriumban, a linzi egyetemen, értesülésünk szerint nálunk a szombathelyi teológián tanítják mint külön tantárgyat, melyben a növendékek elméleti oktatást nyernek az egyház tanításáról a keresztény tökéletesség, annak különböző eszköze, továbbá az erényekre vonatkozólag. Ez az oktatás úgy a rendszeres lelki élet, mint mások vezetése szempontjából igen nagy haszonnal jár. Még magasabb szárnyalású a *theol. misztika* tanítása, melyet pl. a svájci freiburgi egyetemen 1 éven át heti 1 órában adnak elő. Ez a tantárgy már egyháztörténeti és lélektani szempontból is sok érdekeset és tanulságosat nyújt.³⁵ Hitvédelmi szempontból is igen fontos tárgy, mert a protestánsok is nagyon foglalkoznak vele. A Debreczeni Protestáns Lap legújabb számában (1924. január 19.) pl. beszámol a német lutheránusok nagy érdeklődéséről a misztika iránt, majd így folytatja: „Ha ez a mozgalom nem megy túlzásba, akkor az emberi természetben levő misztikum után való vágyódást elégíti ki, ha azonban nem tartja meg a kellő határt, *olyan lejtőre jut, mely a római katolicizmusba vezet*”.

4) A *dogmatörténet* nálunk meglehetősen ismeretlen tantárgy; külföldön azonban nagyon sok helyütt tanítják, így a bonni, freiburgi s az innsbrucki egyetemen. Szisztematikus és történeti adatokkal igazolt bizonyítása ez annak, hogy az egyház ma is azt vallja és tanítja, amit az apostolok hittek és tanítottak.³⁶

Ezen a téren a protestánsok gyakran támadják az egyházat. *Friedrich von der Leyen* különben igen szellemes, de túlzott fajnémet lelkesedéssel megírt könyvében: „*Deutsche Universität und deutsche Zukunft*”³⁷ pl. így ír: „A katolikus hit sem változhatatlan, sőt a középkor óta többszörösen változott. Semmiféle pápa, vagy egyház nem tudja ezt megakadályozni, mert az idő elhalad felettük”. Ezekkel a modern törekvésekkel szemben fel kell venni a katolikus teológusnak a küzdelmet a dogmatörténet tudományos mezején. Az egyház böjti fegyelme, a gyónás, az eucharisztikus tisztelet történetének ismerete nagyban hozzájárul az egyház dogmatikus tanításának megértéséhez.

5) Egészen új tantárgy, nem is kötelező még, a *missziós tudomány* (Missionswissenschaft) a müncheni, münsteri és würzburgi egyetemeken. A missziók ügyének most külföldön igen nagy irodalma van. A fejlődő fiatal teológus lelkében semmi sem növeli annyira az egyetemes egyházba vetett hitet, mint annak a megismerése, mit tett az egyház a századok folyamán a pogány népek megtérítésére és hogyan áll ma a katolikus missziók ügye. Lelkesítőleg hat a teológusokra, ha alaposan megismerik a missziók történetét, a vértanúk hősiességét, vegyük pl. a XX. század elején a kínai boxerlázadásban vértanúhalált halt 5 püspök, 50 pap, 15 apáca és több mint 40.000 keresztény dicsőséges történetét,³⁸ és ha megismerik azt a helyet, hol a modern kor mártírjainak vére folyt, ahol ma is a katolikus paptestvérek ezrei oly nagy önfeláldozással dolgoznak az Úr ama parancsának teljesítésén: *Predicate evangelium omni creaturae*. Itt megjegyezzük, hogy a missziós tudománynak a német protestánsok is igen nekivetették magukat.

6) Az *egyházi művészetekkel* és azok történetével nálunk is sok szemináriumban foglalkoznak. Egyedülálló szerep az emberiség történetében az, melyet a katolikus egyház a

³⁵ Tudományos alapon tárgyalja e kérdést és teljes áttekintést nyújt a strassburgi egyetemi tanár, Dr. Josef Zahn munkája: *Einführung in die christl. Mystik*. Paderborn. Schöningh. 1908. 581 old.

³⁶ *J. Tixeront*, az ezidőszerint legkiválóbb dogmatörténet szerzője, így határozza meg a dogmatörténet célját: „L'histoire des dogmes a pour objet de nous exposer le travail intime de la pensée chrétienne sur les données primitives de la Révélation, travail par lequel elle en prend une plus complète possession, elle les éclaire, les féconde, les développe, et les coordonne enfin en un système harmonieux et savant, sans en altérer cependant la substance – c'est l'affirmation catholique, – et sans en modifier le fond doctrinal”. *Histoire des dogmes*. 8-ik kiad. Paris. Lecoffre. 1915. 3. old.

³⁷ Jena Eugen Dietrich. 1906. 81. old.

³⁸ Huonder S. J. *Die Mission auf der Kanzel* stb. Herder. 2–3. kiad. 1914. 39. old.

művészetek fejlesztése körül betöltött. Megemlítésre érdemes, hogy a X. Pius pápa által 1907-ben az olasz szemináriumok számára előírt tanterv 4 éven át taníttatja heti 1 órában az egyházi művészetet.

7) A kölni, paderborni teológiai iskolákban még ilyen tantárgy is van:

Diöcesangeschichte, az *egyházmegye története*. Ennek a célja az, hogy azok, akik az egyházmegye szolgálatára papokká szenteltetnek, legalább is főbb vonásokban ismerjék meg azt, hogy kik és mit tettek már azon a területen a katolikus hit érdekében. Ez a tantárgy bizonyára nagyon hozzájárul ahhoz, hogy a fiatal papság az egyházmegyéhez ragaszkodjék. Egerben a háború előtti években megjelentek az „Adatok az egeri egyházmegye történetéhez” több kötetben. A sorozat folytatását csak a magas nyomdai árak akadályozzák. Ezen adatok alapján könnyű volna a fiatal papságot az egyházmegye részletesebb történetével megismertetni.

8) Fuldában és Rottenburgban a teológiai képzés utolsó évében tanítják még a „*Pfarrverwaltung*” című tantárgyat, vagyis plebánia-vezetést. Ezt nálunk praxisból tanulják meg a káplánok, jól vagy rosszul, aszerint, hogy milyen plébános mellé kerülnek. Ez a tantárgy a jólelkű lelkipásztorok gyakorlatával és tapasztalataival ismerteti meg az élet előtt álló teológusokat (rendszeres lelkipásztori látogatások, egyesületek, jámbor társulatok vezetése, szegénygondozás, jegyesoktatás stb. stb.).

9) Németországban nagy gondot fordítanak az *egyházi statisztikára*. Ha az állami életben szükség van statisztikai hivatalra, annál inkább szükséges ez az egyháznak, mert itt még nagyobb érdekek forognak kockán. Már a teológusokat kioktatják, mi a statisztikának haszna, jelentősége, hogyan kell lelkiismeretesen megszámolni a gyónásokat, szentáldozásokat, szóval olyan papi funkciókat, melyekrőlanyakönyveket, jegyzeteket nem vezetnek.

A német egyház statisztikáját a központ évenként kiadja „*Kirchliches Handbuch*” címmel 5–600 oldalas kötetben, jelenleg Krose jezsuita atya szerkesztésében. Ezek a német alaposággal összeállított statisztikai kimutatások rendkívül érdekes megállapításokat közölnek. Így pl. az 1918–19-iki kötetben olvassuk, hogy 1917-ben, tehát a háború utolsó évében egész Németországban 24.236.905 katolikus volt és a szentáldozások száma ez évben 220.846.232 volt. Egy katolikusra átlag 13 szentáldozás esik. Ez a szám egyházmegyénként megint változik. A fuldai egyházmegyében egy katolikusra 15 szentáldozás esik, az osnabrückiben 14, ... a würzburgiban csak 10 stb.³⁹ Ilyen statisztikai táblázatok készítésére, azok adatainak értékelésére már a teológiai oktatás keretében megtanítják a növendékeket.

*

Ezekben törekedtünk a rendelkezésünkre álló adatok alapján rövid áttekintést nyújtani egynéhány olyan kérdéstről, mely a teológiai oktatás reformjánál szóba kerülhet. Ha igaz az, amit Leibniz mondott: „Si l'on réformait l'éducation, l'on réformerait le genre humain”, aki megreformálja a nevelést, megreformálja az emberiséget – akkor minden olyan törekvés, mely a katolikus egyház örök princípiumainak, de egyúttal a kor igényeinek is megfelelően a teológiai oktatás színvonalának emelésére irányul, egyszersmind az emberiség jólétének, a keresztények örök üdvösségének előmozdítására is fog szolgálni. Ez a XI. Pius pápa óhaja is, mikor levelét e szavakkal fejezi be: „*Deprecante autem Virgine beatissima, Eius Matre, qui est sacerdos in aeternum, confidimus rem hanc magno cum emolumento sacri ordinis, Dei miserentis gratia, successuram*”.

³⁹ Nálunk egy katolikusra mindössze 1–2 szentáldozás esik. Kunszentmártonban, pl. 12.000 katolikus mellett 20 ezer szentáldozás volt a múlt évben; egy jáász faluban, hol több mint 4 ezer hívő van, 6 ezer körül volt a szentáldozások száma.